

DU ANTANO MACEINOS LAIŠKAI KUN. LEONARDUI ANDRIEKUI

Parengė Dainius Sobeckis

Iškilius lietuvių išeivijos dvasininkas ir poetas, Šv. Antano gimnazijos Kennebunkporte rektorius, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas, kultūros žurnalo *Aidai* vyr. redaktorius, žymus visuomenės veikėjas Leonardas Andriekus gimė 1914 m. liepos 15 d. Barstyčiuose, Mažeikių apskrityje. Mirė 2003 m. gegužės 19 d. Bruklina. Išleido septynis poezijos rinkinius, vieną rinktinę lietuvių kalba ir du rinkinius anglų kalba. Šie biografiniai faktai iškalbingai byloja apie Andriekaus asmenybę¹. Andriekus su Maceina bendrauti laiškais pradėjo XX a. šešto dešimtmečio pradžioje. Tai aiškėja iš Maceinos laiškų prelatui Pranciškui Jurui², kuriuose Maceina aiškino situaciją, susidariusią dėl jo knygos *Saulės giesmė*³ leidybos reikalų pranciškonų spaustuvėje Bruklina 1952–1954 m.

Apie Andriekaus asmenybę galima nemažai sužinoti iš jo raštų, pamokslų, prakalbų, taip pat jam kitų autorių raštų laiškų. Pavyzdžiui, Maceinos 1982 m. liepos 13 d. ir 1985 m. gruodžio 8 d. laiškuose išryškėja jo požiūris į Andriekaus poetinius tekstus. Pirmiausia Maceiną su Andriekumi siejo leidybiniai reikalai (*Saulės giesmės* atvejis). Antra, juos siejo ir poetiniai ryšiai, nes poetas buvo ne tik Andriekus, bet ir pats Maceina, savo poetinę kūrybą pasirašinėjęs Antano Jasmanto slapyvardžiu. Maceina turėjo išvystytą poetinį jausmą, tad jautėsi galįs patarti Andriekui dėl jo kūrybos. Minėti laišakai tai labai gerai atspindi, nes juose Maceina analizuoja Andriekaus poeziją.

Andriekus devinto dešimtmečio pradžioje pradėjo rimtai planuoti išleisti atrinktų, perkurtų ir sutrumpintų eilėraščių knygą. Konkrečiai jis

¹ Plačiau apie Andriekaus asmenybę žr. Dainius Sobeckis, „Leonardo Andriekaus vienuolystė ir kūryba“, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2009, Nr. 10–11, p. 403–408.

² *Antano Maceinos laišakai prel. Pranciškui Jurui*, sudarė ir parengė Antanas Liuima, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1997.

³ Antanas Maceina, *Saulės giesmė: Šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklis*, Brooklynas (N.Y.): Pranciškonų spaustuvė, 1954.

galvojo perkurti ir perdaryti savo antrąjį eilėraščių rinkinį *Saulė kryžiuose* (1960)⁴. Šis rinkinys buvo perkurtas, perredaguotas ir 1985 m. išleistas pavadinimu *Atmink mane, Rūpintojėli*⁵. Tai buvo šeštasis Andriekaus poezijos rinkinys. Čia, atsiliepdamas apie *Saulę kryžiuose*, Andriekus prisiminė gimtąją Žemaitiją, kaip teko ją palikti, Antrojo pasaulinio karo peripetijas, visas nuotaikas, kurios buvo sutelktos rinkinio eilėraščiuose. Anot autoriaus, „[...] eilėraščiuose laiko ribos sudyla, praeitis su dabartim ir ateitim suskamba. Visa knyga tampa lyg vienu eilėraščiu. [...] Į visa tai atsižvelgiant, rinkinys „Saulė kryžiuose“ nebelaikytinas autentišku ir, kaip juodraštinė medžiaga, niekur nebenaudotinas“⁶. *Saulė kryžiuose* buvo sudaryta iš 107, o *Atmink mane, Rūpintojėli* – iš 89 eilėraščių. Pastarajame kai kurių eilėraščių buvo atsisakyta, kiti pataisyti ar papildyti.

1982 m. liepos 13 d. rašyto laiško pradžioje Maceina užsiminė apie laiško priedą, kuriame rašė atsakymą-paaiškinimą kun. Vytautui Bagdanavičiui ir kun. Feliksui Jucevičiui. Šis laiško priedas neišlikęs, tačiau jis išspausdintas Maceinos straipsnyje „Asmens nemirtingumas“ (*Aidai*, 1982, Nr. 4). Toliau laiške Maceina analizavo Andriekaus eilėraščių rinkinį *Atviros marios*⁷ (1955). Maceina, įsijausdamas esąs Andriekaus vietoje, skaito eilėraščius, juos analizuoja ir pataria, kuriuos iš jų reikėtų trumpinti, atsisakant tam tikrų eilučių ar netgi kai kurių posmų, kitus paliekant nepakeistus: „Eilėraštį taisyti galima, tarčiau, tik ‚techniškai‘; tik jį sutrumpinant ir braukiant atskirus žodžius, vadinasi, tik negatyviai. [...] Tačiau pozityviai negalima dėti į jos lūpas jokių naujų žodžių ar posmų“⁸.

Jau išleistą Andriekaus eilėraščių rinkinį *Atmink mane, Rūpintojėli* Maceina išpeikė 1985 m. gruodžio 8 d. rašytame laiške, aiškindamas, kad jame ryškiai matomas lyrinis ir teologinis dualizmas: „Jumyse jausti lyg ir skilimas, lyg kažkoks dualizmas, kuris apsunkina skaitytoją ir kliudo pajauti poezijos vieningumą“⁹. Atkreipė dėmesį į jo knygas *Atviros marios* ir *Naktigonė*¹⁰, kuriose nepaisant tam tikrų slystelėjimų, yra daugiau poezijos negu

⁴ Leonardas Andriekus, *Saulė kryžiuose*, Brooklynas: Išleido pranciškonai, 1960.

⁵ Leonardas Andriekus, *Atmink mane, Rūpintojėli*: Rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija, Brooklyn, N. Y.: Pranciškonai, 1985.

⁶ Leonardas Andriekus, „Regėjau senovinę Žemaitiją“ in: *Atmink mane, Rūpintojėli*, p. 8.

⁷ Leonardas Andriekus, *Atviros marios*: Lyrika, Brooklynas: Išleido Tėvai Pranciškonai, 1955.

⁸ Antano Maceinos laiškas Leonardui Andriekui, 1982-07-13, in: *Lietuvos OFM archyvas*.

⁹ Antano Maceinos laiškas Leonardui Andriekui, 1985-12-08, in: *Lietuvos OFM archyvas*.

¹⁰ Leonardas Andriekus, *Naktigonė*: Lyrika, Brooklynas: Išleido tėvai pranciškonai, 1963.

teologijos, tačiau Andriekų laikė ne tik kunigu-teologu, bet ir poetu tikrąją to žodžio prasme.

Vėliau, sudarydamas kitą savo rinktinę *Pasilikau tik dangų mėlyną*¹¹, Andriekus nelabai atsižvelgė į Maceinos 1982 m. liepos 13 d. laiške minėtus pasiūlymus dėl eilėraščių iš rinkinio *Atviros marios* redagavimo. Andriekus eilėraštį „Stebuklas“ rinktinėje paliko tokį patį, koks jis buvo *Atvirose mariose*, neišbraukė paskutinio posmo. Eilėraštyje „Šventovė“ neišbraukė pirmojo posmo, bet redagavo tekstą, pakeisdamas kai kuriuos žodžius. Šiek tiek atsižvelgta į Maceinos pastabas eilėraštyje „Sapnas“, kurio pavadinime pakeistas linksnis („Sapne“), ir išbrauktos pirmos trys strofos, daugiau nei Maceinos rekomenduota. Jis rekomendavo išbraukti antrą strofą kaip nepoetišką, o trečioje – išmesti porą žodžių. Eilėraštį „Gluosnis“ Andriekus pailgino viena strofa, nors Maceina šiam kūrinii neturėjo jokių pastabų, teigdamas, kad tai „gražus ir prasmingas“ eilėraštis. Vėlgi Andriekus neatsižvelgė į Maceinos rekomendacijas eilėraščio „Audėjai“ atžvilgiu. Pastarasis rekomendavo išbraukti antrą, trečią ir penktą strofas. Šiame eilėraštyje paliktos visos strofos, paskutinės dvi šiek tiek pageduotos. Andriekus į Maceinos pasiūlymus beveik neatsižvelgė, nelaikydamas jo poetinių rekomendacijų kompetentingomis.

Publikacijoje skelbiami du Maceinos laišakai Andriekui, rašyti 1982 m. liepos 13 d. ir 1985 m. gruodžio 8 d. Laiškai saugomi Lietuvos OFM archyve, esančiame Kryžių kalno pranciškonų vienuolyne; jie nėra kataloguoti, neturi signatūrų; vokų nėra. Abu laišakai yra geros būklės, rašyti rašoma ja mašinėle ant A4 formato, nuo laiko šiek tiek parusvėjusių popieriaus lapų. Pirmasis laiškas (1982-07-13) rašytas ant dviejų lapų, antrasis (1985-12-08) – ant keturių; abiejų laiškų puslapiai nenumeruoti. Yra keletas pataisymų ranka, prirašytų praleistų ar ne taip parašytų raidžių ar skaičių. Skelbiant laiškus niekas nekeičiama, paliekama autentiška autoriaus rašyba ir skyryba.

¹¹ Leonardas Andriekus, *Pasilikau tik dangų mėlyną*: Poezijos rinktinė, Vilnius: Vaga, 1991.

I LAIŠKAS

Münsteris, 1982 m. liepos 13 d.

Mielasis Tėveli Leonardai,

Ačiū Jums už 3-ąjį „Aidų“ numerį, kurio visi straipsniai yra aktualūs ir įdomūs. Mane patį ypač patraukė V. Maciūno¹ apie Biržišką² ir J. Rėklaitienės³ apie lietuvių kalbą⁴; na, žinoma, ir kun. V. Bagdanavičiaus⁵ pastabos⁶. Lyg ir atsakymą-paaiškinimą jam ir kun. F. Juzevičiui⁷ rasite čia⁸ kaip priedą. Tai ne kažinkas, bet gal kiek pajvairins skyrelį „Iš minties pasaulio“⁹. Be to, norėčiau atkreipti recenzentų dėmesį, kad, norėdami kritikuoti, skaitytų knygelę akyliau ir – ne tik ją vieną. Gal tai bus galop įdomu ir tiem, kurie „Religijos filosofijos“¹⁰ nėra skaitę. Įkiškite, Tėveli, šiuos puslapėlius į 4-ąjį numerį, jei dar nebus per vėlu¹¹.

¹ Vincas Maciūnas (1909–2003) – literatūrologas, filologijos mokslų daktaras.

² Vincas Maciūnas straipsnyje „Vaclovo Biržiškos įnašas lituanistikon“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 170–187) išsamiai analizavo Vaclovo Biržiškos (1884–1956) – kultūros istoriko, politinio veikėjo, teisininko, Lietuvos universiteto profesoriaus – biografiją, gyvenimišką veiklą ir jo indėlį į lietuvių kalbotyrą ir bibliografiją.

³ Janina Konaukaitė-Rėklaitienė (Reklaitis) (g. 1942) – kalbininkė, filologijos mokslų daktarė.

⁴ Janina Rėklaitienė straipsnyje „Šiuolaikinės lietuvių kalbos reikšmė kalbotyroje“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 188–193) nagrinėjo šiuolaikinės lietuvių kalbos vietą sanskrito ir klasikinių – graikų ir lotynų – kalbų atžvilgiu.

⁵ Kun. Vytautas Jonas Bagdanavičius (1908–2001) – kunigas marijonas, visuomenės veikėjas.

⁶ Bagdanavičius recenzijoje „Žmogus, laikas ir istorija Maceinos svarstyme“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 213–214) apie Maceinos knygą *Asmuo ir istorija* (Southfield (Mich.): Ateitis, 1981) rašė, kad jo asmens nemirtingumo idėja nedera su krikščionybe.

⁷ Kun. dr. Feliksas Juzevičius (g. 1924) – filosofas, teologijos mokslų daktaras, Lietuvių katalikų misijos direktorius. 1960–1980 m. Monrealio lietuvių Šv. Kazimiero parapijos klebonas. Jis *Tėviškės žiburiuose* (1982, Nr. 18) abejojo Maceinos asmens nemirtingumo koncepcija, pristatyta knygoje *Asmuo ir istorija*.

⁸ Maceinos minimo priedo prie laiško, kuriuo parengtas atsakymas-paaiškinimas Bagdanavičiui ir Juzevičiui, nepavyko rasti, tačiau jį galima perskaityti straipsnyje „Asmens nemirtingumas“ (*Aidai*, 1982, Nr. 4, p. 283).

⁹ Kalba eina apie žurnalo *Aidai* skyrių „Iš minties pasaulio“, kuriame buvo publikuojami ne tik filosofinės minties, bet ir apžvalginiai kultūriniai straipsniai.

¹⁰ Kalbama apie Maceinos 2 dalių *Religijos filosofiją* (Putnam (Conn.): Krikščionis gyvenime, 1976), kurios koncepcija siejama veiksmo ir atoveiksmio principu: Dievo veiksmas žmogaus linkui ir žmogaus atoveiksmis Dievo linkui.

¹¹ Kalba eina apie Maceinos atsakymą Bagdanavičiui ir Juzevičiui straipsnyje „Asmens nemirtingumas“ (*Aidai*, 1982, Nr. 4, p. 283), kur Maceina stebisi, kaip recenzentai gali komen-

Nūn norėčiau grįžti prie Jūsų ankstesnio laiško /š. m. IV.27/ kaip atsakymo į mano pastabas Jūsų eilėraščių reikalui. Man pasidarė truputį neramu, kad nebūčiau Jūsų pastūmėjęs klystkelin. Šio nerimo man kelia Jūsų sakiniai: „Seniai galvoju išleisti nedidelę atrinktų, perkurty, sutrumpintų savo eilėraščių knygelę... Pradėsiu pagal Jūsų patarimus kedenti savo eilėraščius“. Nerimo kelia mano pabraukti Jūsų žodžiai: perkurti, kedenti... Mielas Tėveli, kiek žinau iš literatūros istorijos, iš Putino¹² pastangų, niekam nėra laimingai pasisekę perkurti ar esmingai pakedenti savo sykių užbaigtus ir jau laiko atžvilgiu tolokai esančius eilėraščius. Kiekvienas gilesnis eilėraščio taisymanas paprastai esti jo gadinimas. Štai, šis Jūsų ryžtas man ir sukėlė nerimo. Tad norėjau Jus įspėti, kad nesiimtumėte nei perkurti, nei kaip nors esmingiau pakedenti. Eilėraštis visados yra visuma, kilusi iš vieno ir to paties pergyvenimo – net jeigu jis ir netobulas. Norint gi jį, atitolusį nuo šio pergyvenimo, taisyti, žiūrima į jį jau racionaliai, nes to paties pergyvenimo atnaujinti neįmanoma. Tad ir taisymanai esti dažniausiai racionalūs. Pirmąsytis tekstas visados kvepia lyg šviežia žolė, o taisymanas – lyg šienas. Eilėraščių taisyti galima, tarčiau, tik ‚techniškai‘; tik jį sutrumpinant ir braukiant atskirus žodžius, vadinasi, tik negatyviai. Šiuo atžvilgiu eilėraščiai galima taisyti, Jūsų gi atveju gal net būtina, kadangi Jūs leidote savai mūzai per ilgai kalbėti; tad dabar galima jai truputį užčiaupti burną. Tačiau pozityviai negalima dėti į jos lūpas jokių naujų žodžių ar posmų. Norėčiau tai pavaizduoti konkrečiai pavyzdžiais.

Neseniai iš naujo perskaičiau Jūsų patį pirmąjį eilėraščių rinkinį „Atviros marios“; perskaičiau pieštuku rankoje, vaizduodamasis esąs Jūsų vietoje ir mėginąs daryti atranką bei ‚kedenti‘. Štai mano pastabos, kaip jos surašytos lapelyje:

1. Poezijai – išleisti 3-ąjį posmą: 1. dėl Nauzikajos¹³, kuri nieko mums nebesako, 2. dėl „mielą svają“, kuri eilėraščių banalina. Be šio posmo viskas susijungia vienybėn. Trečiasis posmas yra skylė eilėraštyje. Jį išleidus, skylė dingsta.

2. Stebuklas – išbraukti paskutinį posmą, nes pastarosios jo dvi eilutės suracionalina visumą. Be šio posmo eilėraštis yra tikras lyrinis stebuklas.

tuoti jo knygą *Asmuo ir istorija* bei aiškinti, kad ji nedera su krikščionišku mokslu, neskaite anksčiau išleistos *Religijos filosofijos*, kur asmens nemirtingumo klausimas nagrinėtas plačiau.

¹² Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967) – lietuvių poetas ir prozininkas, geriausiai žinomas savo romanu *Altorių šešėly*.

¹³ Nausikaja – fajakų karaliaus Alkinojaus ir Aretės dukra graikų mitologijoje, kuri su rado į krantą išmestą Odisėją, supažindino su savo tėvu, kuriam Odisėjas papasakojo savo nuotykius, o Alkinojus Odisėjui suteikė greičiausią laivą, kad pasiektų Itakę.

3. Kristoforas – išbraukti paskutinį posmą: 1. jame jaučiama sistema / sustiprini, paguodi; vyšnele, bite, žmogų/, 2. jo užbaiga banali: „po jaukia pastoge“.

4. Šventovė – išbraukti patį pirmąjį posmą: jis dvelkia Brazdžioniu / „dar niekad taip nesimeldė vargonai“/; be šio posmo eilėraštis pagyvėja ir sutamprėja.

5. Rauda – trečiojo posmo antroje eilutėje sukeisti vietomis žodžius „jų žvynai“, nes to reikalauja eilėraščio ritmas ir žodžio žvynaĩ kirtis /žvŷnas, žvynaĩ/; išbraukti brūkšnį po žodžio „lauktuvių“, nes brūkšnys reiškia aiškinimą, kurio čia nereikia. Šiaip eilėraštis be priekaištų.

6. Piligrimas – išbraukti antrą ir trečią posmus: jie abu yra labai racionalistiniai ir primena taip pat racionalistinių lotyniškąjį eilėraščių:

Altitudo, quid hic naces
in tam vili stabulo?
Qui creasti coeli fazes
alges in praesepio.

6.¹⁴ Sapnas – 1. išbraukti antrą posmą: jis nepoetiškas; 2. trečiame posme išmesti žodžius „tapo“ /pirmoji eilutė/ ir „tyras“ /trečioji eilutė/; pats eilėraštis prasmingas ir gražus.

7. Pilnatis – pirmojo posmo trečioje eilutėje išleisti žodį „visad“: tai aiškinantis nereikalingas priedas. Eilėraštis gilus.

8. Gluosnis – lieka be pataisų; gražus ir prasmingas.

9. Idilė – geras eilėraštis; tik „dangiškoj ekstazėj“ reiktų keisti, bet kuo?

10. Audėjai – išbraukti antrą, trečią ir penktą posmus; liks tik du /pirmasis ir ketvirtasis/, užtat eilėraštis atsigaus ir virs tikra lyrika...

Tokių pastabų pastabėlių prisirašiau 22 eilėraščiam, kuriuos aš atrinkčiau kaip geriausius iš „Atvirų marių“. Prie ne vieno yra pastaba: nieko nekeisti, pav. Saulei tekant, Ašara, Praeitis, Saulėlydis, Keleivis, Iš kapo. Kaip šios pastabos rodo, visi keitimai yra tik trumpinimai ar žodžių išbraukimai. Net neįsivaizduoju, kad brauktinus posmus būtų galima perkurti ar kaip nors perredaguoti. Tad ir mano prašymas, Tėveli, būtų: nesikankinkite, mėgindamas perkurti, o tik trumpinkite ir braukite. Taip pat nebijokite, jei atrinktųjų eilėraščių nebūtų daug, nes poeziją apsprendžia ne kiekis.

Tuo ir baigsiu šį savo laiškėlį. Ačiū, kad palinkėjote vasaros. Šis linkėjimas, matyti, buvo toks nuoširdžiai karštas, jog Münsterin atvyko pati

¹⁴ Du kartus parašytas tas pats numeris.

Sahara: kambaryje jau 30° Celsijaus, tad galite įsivaizduoti, kad pirštai prakaituoja ir slidinėja, rašant mašinėle. Mano širdis karštį pakelia ne per daug sunkiai; tik ji nepakelia saulės: tad kai ji spigina, esu priverstas sėdėti namie. – Prelatui L. Tulabai¹⁵ dar atsakiau. Bet tuo ir baigsime. Gavau vakar iš kun. Pr. Gaidos¹⁶ sąsiuviniais leidžiamo mišiolėlio š. m. liepos mėnesio /sakoma tekstas esąs iš Lietuvos/. Dieve mano, kokia skurdi kalba, koks grubus vertimas, kokia keista terminologija /priegiesmis, atliepiamoji psalmė, sėdima, stovima, giedama.../. Gimtoji kalba liturgijoje yra didžiulis uždavinys, ir būtų tiesiog skaudu; jei ir vėl Bažnyčios atstovai būtų kaltinami, subjaurioję mūsų kalbą, kaip kad juos kaltiname, subjauriojusius kalbą 18 ir 19 šimtmečiuose.

Jūsų visu nuoširdumu

A. Maceina

II LAIŠKAS

Münsteris, 1985 m. gruodžio 8 d.

Mielasis Tėveli Leonardai,

Savo atviruke iš Bad Ems¹⁷ dar rugsėjo mėnesį minėjau Jums, kad grįžęs iš poilsio, imsiuos „gruntaunai“ skaityti naują Jūsų poezijos knygą¹⁸ ir parašysiu Jums „gruntauną“ laišką. Nūn knygą perskaičiau iš tikro „gruntaunai“. Bet ar man pasiseks parašyti ir „gruntauną“ laišką? Truputį abejoju ir net prisibijau. Mat, nėra lengva rasti tikros prieigos prie Jūsų knygos. Jummyse jausti lyg ir skilimas, lyg kažkoks dualizmas, kuris apsunkina skaitytoją ir kliudo pajauti poezijos vieningumą. Štai, skaitai žmogus „Gegutę“ /p. 42/, „Ranką“ /p. 20/, „Žolę“ /p. 96/, „Dainą“ /p. 115/, ir gėriesi, ir džiaugiesi. Bet kai imi vedžioti akimis po „Altorių“ /p. 26/, po „Kryžių“ /p. 35/, po „Malonę“ /p. 95/, pradedi purkštauti ir rūstauti. Kodėl? Kas yra tie Jūsų „slystelėjimai“, žengiant poezijos keliu? Kur jų priežastis?

¹⁵ Prel. Ladas Tulaba (1912–2002) – Šv. Rašto mokslų daktaras.

¹⁶ Kun. dr. Pranas Gaida-Gaidamavičius (g. 1914) – teologas, žurnalistas, redaktorius, publicistas.

¹⁷ Bad Ems – kurortas Reino krašte, Vokietijoje.

¹⁸ Kalbama apie Andriekaus eilėraščių rinkinį *Atmink mane, Rūpintojėli*: rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija, Brooklyn, N. Y.: Pranciškonai, 1985.

Ilgokai neradau atsakymo į šiuos klausimus, todėl ir laiškas susivėlavo¹⁹. Tačiau „Velnius“ /p. 70/ užvedė mane ant kelio. Štai, skaitau antrąjį jo posmą:

„Jis ant akmens naktim stovėjo
Ir pilnačiai liežuvį rodė.
Paskui nukaukdavo pavėjui
Ganyklomis link vyšnių sodo“,

skaitau ir gėriuosi: čia ir tautosakos vaizdai, ir poetinė gelmė. Velnius blaškosi po Dievo pasaulį /„nukaukdavo pavėjui“/ ir nekenčia šio pasaulio /„pilnačiai liežuvį rodė“/. Viešpaties kūrinija yra jam buveinė, tačiau jis tyčiojasi iš jos: juo pikčiau, juo kūrinys yra gražesnis. Rodyti liežuvį yra pati didžiausia pajuoka. Pilnatis – pati gražiausia gamtos apraiška. Dialektika vykusi ir giliaprasmė. Posmas be priekaištų visais atžvilgiais: nuoširdus, paprastas, skambus, tobulas savo forma ir savo turiniu. Ir darosi įdomu, kaip ši didžiai poetinė užuomazga išsiskleis eilėraščio visumoje.

Bet štai, Tėvelis Andriekus slystelėja: toliau kalba apie velnią nebe poeto, o teologo lūpomis. Tolimesni eilėraščio posmai yra tai, ko teologija apie velnią moko: jis nepaisąs Dievo /„Dievą budintį pamiršęs“/, tyčiojasis iš pasninkų, mus gundąs, žmones apgaudinėjęs /„prisiekinėjo būt vadu pavojuose“/, bijąs kryžiaus, gi Viešpats nerimstąs, kai velnius grumiąsis „prie mirštančio žmogaus su angelais“. Tai jau nebe poezija, o – tarčiau – „sodiečių teologija“, netekusi tautosakiškosios formos ir subanalinski velnio demoniškumą. Velnio dialektika buvoti Viešpaties kūrinijoje ir tyčiotis iš jos dingsta įprastiniuose teologijos svarstymuose.

Džiaugiausi radęs „Velnio“ eilėraštyje dar vieną originalų poetinį motyvą: velnius

„Juokavo su naktigoniais,
Pradėjo kulti spragilais.
...rodos, lyg ir jis mylėtų
Tą duslų balsą spragilų“ /p. 71/.

Šis motyvas patraukia dėmesį tuo, kad teologija mano, esą velnius nieko nemyli. Šv. Teresė iš Avilos²⁰ yra velnią apibūdinusi kaip nemylintįjį apskritai: „Pobre, él no ama“²¹. Bet štai, Jūs lyg ir spėjate, kad gal jis ir myli „tą

¹⁹ Šiame laiške kalbama ne apie Andriekaus eilėraščių rinkinį *Atviros marios*, apie kurį rašyta 1982 m. laiške, o apie eilėraščių rinkinį *Atmink mane, Rūpintojėli*.

²⁰ Šv. Teresė Avilietė (1515–1582) – Ispanijos vienuolė ir mistikė, karmeličių vienuolijos nuostatų redaktorė. Kanonizuota 1622 m.

²¹ *Pobre, él no ama* (isp.) – vargšas, jis nemyli.

duslų balsą spragilų“. Tai gražus ir originalus motyvas. Tai lyg Lermontovo²² „Demone“, kur velnias trokšte trokšta mylėti, tačiau, būdamas ugnis, jis sudegina kiekvieną savo meilės objektą, likdamas vėl vienas vienišas Viešpaties kūrinyje. Lermontovo demonas yra tragiškas. Jūsų velnias yra idiliškas. Ir iš tos spragilų balso meilės galėjo susikurti gražus, labai gražus bei gilus eilėraštis.

Tačiau ir vėl: teologijos velniūkštis pakišo Jums koją ir Jūs, eilėraščių išvystydamas, nuslydote į teologiją. Jūs atsiminėte, kad velnias yra melo tėvas /„guviausiai pėdas mėtė ir dėjos bičiuliu“/, o meilė dusliam spragilų balsui taip ir dingo be pėdsakų. Kalbu apie šį eilėraščių todėl, kad jis man atrodo esąs būdingas visai Jūsų knygai. Kai Jūs lyg ir pamirštate esąs kunigas-vienuolis, teologas-kanonistas, leidžiatės nešamas poezijos, tuomet kyla tokie eilėraščiai, kaip „Gegutė“ /p. 42/, „Jei man lemta“ /p. 101/, „Aleliuja“ /p. 110/, „Daina“ /p. 115/ ir kiti į šiuos panašūs. Bet kai Jūsų vienuoliškai kunigiškoji padėtis prabyla Jūsų sąmonėje, ji gimdo tokius eilėraščius, kaip „Amžiai“ /p. 18/ – šis ypač kunigiškas /„maldoje stiprybės gavom“; ar iš tikro?); „Sostas“ /p. 24/ – šiame kalba teologas visa galia: „atsidėkodami už kryžiaus auką“, „teikei gausias malones“ –; „Prie šio altoriaus“ /p. 26/ – irgi tas pats teologinis požiūris: „vienodai gailestingas, atlaidus ir degint amžinom liepsnom žmogaus nenori“, „daugiausia suteiki palaimos prie šio altoriaus“ –; „Maldos“ /p. 50/ – šiame teologija pasuka į šalies reikalus, likdama vistiek teologija: „kad rekrūtas kuo saugiausiai pasislėptų, namo laimingai knygnešys pareitų“ –; „gula miglos“ /p. 124: pastaba „migla“ yra rusybė – mgl/ – ir teologas-kunigas: „prašau, kad mano žemėj žmonės, sugrižę pailsėtų nuo darbo, nejaustų šios nakties sunkumo“ –; ir ne vienas kitas. Kada nors vakaro tyloje pasiimkite, Tėveli, savo knygą ir visai ramiai, tarsi eilėraščiai būtų kieno nors kito, ne Jūsų pačių, perskaitykite minėtuosius be teologijos ir minėtuosius su teologija. Manau, kad ir Jūs patys atradsite didžiulį skirtumą tarp šių dviejų rūšių.

Taigi šio laiško pradžioje minėtas dualizmas, jaučiamas ne tik šioje Jūsų knygoje, yra dualizmas tarp tikrojo poeto /juo Jūs esate, kaip esu syki Jums rašęs, neabejotinai!/ ir kunigo-vienuolio, išipareigojusio skelbti Kristų, kaip jį pergyvena Bažnyčia bendrijos pavidalu. Kaip jį pergyvena poetas savo asmeniū, Jūs skelbti, atrodo, nedirstat. Šią nuojautą man kužda tai, kad Jūs neperkūrėte, o išleidote „Saulėj kryžiuose“ eilėraščių „Žvaigž-

²² Michailas Lermontovas (1814–1841) – rusų „aukso amžiaus“ poetas, romantinės rusų literatūros atstovas.

dės“ /p. 127/²³. O perkurti jį būtų buvę labai lengva, išbraukius tik tai, kas nereikalinga, pav.:

„Šią naktį žvaigždės tokios šaltos –
 Širdies nebeįvina,
 Lyg, rodos, būtų jos sukaltos
 Iš tų vylingų sidabrinių.
 Jau vėl esi išduotas,
 Vėl pabučiuotas Judo.
 Kitaip nebūtų skliautas juodas
 Ir pilnatis tokia nuliūdus“.

Argi ne nuostabus eilėrašitis? Tačiau jis dvelkia pesimizmu, o pranciškoniškas ‚džiaugsmas‘ neleidžia šio ordino nariams giedoti pesimistiškai ir visatoje kaip simboliškai regėti Išganytojo išdavimą. Todėl Jūs dainuojate: „Tau gieda Te Deum žvaigždynai“ /naujos knygos²⁴ p. 17/. Tačiau kodėl šie žvaigždynai negalėtų būti Judo sidabrinių vaizdas? Ar pabijojote?

Jūsų, Tėveli, poezijos šaltinis nėra vienuolinė Jūsų egzistencija: ne ji įkvepia Jus ten, kur poezija darosi tikra, greičiau poezija kyla ten, kur Jūs imate prieš šią egzistenciją šiauštis:

„Gintarinėje pily jau nėra
 Užraktų, sargų, kliauzūros“ –

rašėte kadaise „Atvirose mariose“ /p. 8/, kalbėdami apie poeziją ir tuo ištarėte didžią tiesą. Ir būtų buvę didžiai malonu bei vaisinga, jei Jūsų poezijoje būtų buvusi tik ana „gintarinė pilis“ – be užraktų, sargų, kliauzūros. Deja, perkuriant „Saulę kryžiuose“, sargai buvo gana budrūs, užraktai gana kieti ir kliauzūra gana aukšta. Gintarinė pilis čia virto ne „šviesių žemių Nauzikaja“ /p. 71/, apie kurią svajojot poetinio savo kelio pradžioje, bet „įrašyta kosmine ugnim tiesa“ /naujos knygos p. 41/, kurios apeiti ar laužyti Jūs nedrįsote /nesakau: negalėjote!/. Ana pirmą kartą gintarinė pilis liko kažkur anapus. Pradžioje Jūs manėte, kad

„Nesugundo verksmas, juokas nei daina
 iš augštos pilies nuleisti tilto“ /Atv. marios²⁵, 7/

tai yra, būti apsprendžiamam kasdienybės, Jūsų atveju – kalbėti teologiškai. O vis dėlto, perkuriant „Saulę kryžiuose“, tiltas buvo nuleistas, ir Jūs

²³ Andriekus eilėraščio „Žvaigždės“ iš rinkinio *Saulė kryžiuose* (Brooklynas: Išleido tėvai pranciškonai, 1960) nebeįdėjo į perdarytą rinkinį *Atmink mane, Rūpintojėli*.

²⁴ Šioje vietoje ir toliau minint „naują knygą“ kalbama apie eilėraščių rinkinį *Atmink mane, Rūpintojėli*.

²⁵ Leonardas Andriekus, *Atviros marios*, Brooklynas: Išleido Tėvai Pranciškonai, 1955.

apie Kristų kalbėjote taip, kaip kalba kiekvienas kunigas iš sakyklos. Tačiau žmogus

„...niekuomet nesapnavęs,
Anoj pusėj nesisvečiavęs,
Kaip galėtų sustingusią būtį
Bepaversti daina?“ /naujos knygos, p. 14/.

Tai Jūsų pačių žodžiai. Ir ar nejučiate, Tėveli, kad kaip tik šiais žodžiais Jūs išsakote naujos knygos pobūdį, jos dramą ir gal net savo paties asmeninį likimą. Poetiniame savo kelyje Jūs vis tolyte nuo savo pradinės Nauzikajos.

Štai kodėl aš mieliau ir šiandien vis pasiskaitau „Atviras marios“ ar „Naktigonę“, kur esama daugiau poeto nepaisant ir ten esančių jo slystelėjimų! /ir kur žmogus, praganęs Viešpatį /tegu nors tik vaizduotėje/ taria Nietzsches žodžius: „Kokia naktis, kokia gili naktis“ /Naktigonė, p. 7/. Būnant kunigu-vienuoliu ir nesant mistiku, poezija tegali kilti vien iš šios gilios nakties arba iš ano sopulio, kurio „į širdį man įpilti“ „tik tu viena žengi“, tu, anoji Nauzikaja /Atv. marios, p. 7/. Naktis ir sopulys yra čia prasmens ar valandai abejojimo, blaškymosi, praradimo ir jėškojimo. Kadaise Jūs, Tėveli, rašėte:

„Iš savo ilgesio pilnos pastogės
Tavęs jėškoti, Kristau, išeinu“ /šaltinio nebežinau/²⁶

Vėliau net prisipažinote, kad:

„Gimtuose laukuose tarp skaudžių aimanų
Aš Tave atradau, aš Tave atradau“ /Atv. marios, p. 98/

Atrodo, kad knyga „Atmink mane, Rūpintojėli“ turėjo būti šaradinio poezija²⁷. Tačiau kerygma nuslėgė ją. Ir kol Jūs apie Kristų rašysite

„Bijau užrūstinto dangaus –
Tu vienas mano prieglauda esi“ /p. 128/,

tol Kristaus poetiškai nebūsime radę. Neabejoju, kad Jūs jį visados turite teologiškai-bažnytiškai. Poetas jėško Kristaus tik poetiškai ir neprašo „priglausk mane, priglausk“ /p. 128/. Argi negeresnis eilėraštis yra „Aleliuja“ /p. 110/, kur nėra nei baimės, nei prašymo, o tik kančia su „labai ne daug paguodos“ /t.p./? Arba ir „Daina“ /p. 115/: aną tamsią naktį net ir „ant dainos“ „ašaros pradėjo kristi“ /t.p./. Tai ne kerygma, nebe teologija, o

²⁶ Maceina cituoja eilėraščio „Piligrimas“ ištrauką iš rinkinio *Atviros marios* (p. 22).

²⁷ Maceina, rašydamas apie šaradinę poeziją, turi mintyje, kad Andriekaus minimos knygos eilėraščiai turėjo būti lyg rimuotos mįslės – šarados.

pergyvenimas, buvojant anoje gintarinėje pilyje. Ir tik iš pergyvenimo gali kilti poezija.

Trumpai drūtai: Jūsų ‚lietuviškoji kristologija‘ yra lietuviška savo gamtovaizdžiu, vadinasi, ta ertme, kurioje Rūpintojėlis rymo. Tačiau šis rymantis Rūpintojėlis, nėra asmeninis Jūsų kaip individualaus poeto prasme. Gražu, kad „koplytėlėj stogelis jau kiauras“ /p. 17/, tačiau negerai, kad „stogelio užkloti“ pas Jus skuba „eteriniais delnais angelai“ /t.p./. Geriau būtų buvę, jei Jūs patys kuo nors savu kiaurą stogelį būtumėte uždengę. Per maža yra tarti

„Čia ne Golgotos kalnas – šiaurės lygumos...

Čia artimesnis mums esi

Žiemos agonijoj,

Negu tenai – Giesmių giesmėj“ /23/;

reikia šį artumą ir parodyti: kuo gi Rūpintojėlis mūsų lygumose mums yra artimesnis, negu Biblijos puslapiuose, jei Giesmių giesmę imsime kaip pars pro toto²⁸. Šio individualaus pergyvenimo ir pasigedau naujoje Jūsų knygoje arba, kaip sykį minėjote, toje ‚lietuviškoje kristologijoje‘. Aš daugiau kristologijos randu tuose Jūsų eilėraščiuose, kuriuose Jūs Kristaus arba visiškai neminite /„Gegutė“, „Aleliuja“, „Įmigis“/ arba jį tik paminite /„Daina“/. Kadaisė R. Guardini²⁹ kėlė klausimą, ar yra įmanomas ‚Kristaus romanas‘, vadinasi, toks romanas, kuriame Kristus būtų pagrindinis veikėjas ir todėl stovėtų veikalo priekyje. Jo atsakymas buvo visiškai neigiamas: Kristaus romanas yra neįmanomas, kadangi neįmanoma yra Kristaus psichologija. Skaitant naująją Jūsų knygą man šovė mintis, kad gal ir poezija apie Kristų yra neįmanoma, jei Kristus atsiduria šios poezijos pirmajame plane. Gal įmanoma yra ‚Kristaus poezija‘ tik tokia, kur Kristus iš viso neregėti; kur jis tik stovi ‚už kulisų‘ ar į kurį tik atsidūstama, netariant net jo vardo. Tai problema, kurią būtų galima apmąstyti ir gal net mūsų literatūra pavaizduoti. Naujoji Jūsų knyga lyg ir patvirtintų Guardinio nuomonę.

Prirašiau marias. Užteks! Tačiau norėjau – truputį nusivylęs – gražinti Jūsų dėmesį į „Atvirų marių“ akiratį, kur iš tikro nėra sargų ir kliauzūrų. Jei tiesa, ką Lamartinas³⁰ yra pasakęs /jo žodžius dažnai kartoju/, esą lyrika kuriama tik jaunystėje ir senatvėje, tai Jūs, Tėveli, esate įžengęs dabar į antrąjį savo kūrybos laikotarpį. Grįžkite atgal į vaikystės metus, į aną gin-

²⁸ *Pars pro toto* (lot.) – dalis vietoj visumos.

²⁹ Romano Guardini (1885–1968) – vokiečių teologas, filosofas, eseistas.

³⁰ Alfonso de Lamartino (1790–1869) – prancūzų poetas, romantizmo srovės Prancūzijoje pradininkas.

tarinę pilį ir imkite dainuoti taip, kaip širdis bei vaizduotė sako – be jokios teologijos, be jokių pamaldžių klausimų /„kodėl į mūsų būtį įsikūnijęs buvai, tylus Rūpintojėlis?“ p. 15; ir daug kitų/, be jokios apdairios, kaip mūsų tautos žmonės Rūpintojėlį garbino ar tebegarbina. Palikime tai istorikams ir tautosakininkams. Savo knygos įvade Jūs rašote: „Žemaitijos gamta – tai tikra poezijos šventovė, kurioje teko vargus ir džiaugsmus išgyventi jaunystėje“ /p. 7/. Grįžkite į šią jaunystę ir dainuokite apie vargus ir džiaugsmus. Neapgaukinėkite savęs paties, kad „giliausiai įsmigo Kristus Rūpintojėlis“ /t.p./. Nėra abejonės, kad jis Jums įsmigo, bet tik ne poetiškai. Leiskite daugiausia veikti fantazijai, o ne savam tikėjimui – net jei ši fantazija tikėjimui ir nusidėtų. Poezija yra nekalčiausias žmogaus užsiėmimas, rodos Hölderlinas³¹ yra taip taręs. Ir teisingai. Tad nepabijokite ,nusidėti poetiškai‘. Mūsų kunigų-poetų nelaimė, ir jų ir visos mūsų literatūros nelaimė, ir yra ta, kad jie vis rašė, bijodami ,poetinių nuodėmių‘.

Kol gausite šį „pamokslą“, bus jau ir Kalėdos. Telaimina Jus Betliejaus Kūdikėlis, kurio šypsnis nušvietė mūsų žemę³².

Visu nuoširdumu

Jūsų A. Maceina

³¹ Johann Christian Friedrich Hölderlin (1770–1843) – vokiečių poetas, mąstytojas, romantizmo srovės atstovas.

³² Šie du sakiniai prirašyta ranka, vertikaliai mašiniškai surinkto teksto atžvilgiu, kairioje lapo paraštėje.